

Porezi-opšti pristup II

dr Damir Šehović
Fiskalna ekonomija
Podgorica, novembar 2019.

Sadržaj predavanja

- Poreska terminologija
- Principi oporezivanja
- Poreska evazija
- Prevaljivanje poreza
- Dvostruko oporezivanje
- Poreski sistem

Poreska terminologija 1

- **Poreski obveznik** je fizičko ili pravno lice koje je prema zakonu obavezno da plati porez
- **Poreski platac** je fizičko ili pravno lice koje u ime, ili za račun poreskog obveznika, vrši plaćanje poreza (isplatišlac prihoda: preduzeće, banka, organizator igara na sreću...)
- **Poreski destinatar** je lice koje je po namjeri zakonodavstva pozvano da snosi poreski teret
- **Konačan platac** poreza je osoba koja stvarno snosi poreski teret, nezavisno od intencije zakona
- **Poreski jemac** je lice koje garantuje da će poreski obveznik udovoljiti poreskoj obavezi, kao i da će ako ovaj to ne učini on izmiriti poresku obavezu
- **Poreska sposobnost** je ekonomska mogućnost obveznika da odgovori svojoj poreskoj obavezi

4. novembar 2019

3

Poreska terminologija 2

- **Poreski izvor** čini sve ono čime poreski obveznik raspolaže i iz čega može da plati porez (prihod, dohodak i imovina)
- **Poreski objekat** (predmet oporezivanja) predstavlja svaku činjenicu, odnosno manifestaciju ekonomske snage koja pruža osnov da se uvede neki poreski oblik (prihodi, dohodak, imovina, potrošnja, fizička egzistencija)
- **Poreska osnovica** je u novcu iskazana vrijednost poreskog objekta
- **Poreska stopa** označava iznos poreza u odnosu na poresku osnovicu
- **Poreska tarifa** predstavlja sistematizovan pregled poreskih objekata, odnosno osnovica i poreskih stopa
- **Poreska prijava** predstavlja izvještaj poreskog obveznika nadležnom poreskom organu o svim činjenicama bitnim za utvrđivanje poreza

4. novembar 2019

4

Poreska terminologija 3

Poreska osnovica

- Osnovni problem kod izračunavanja poreske osnovice je utvrđivanje njene visine
- Postoji više metoda za utvrđivanje poreske osnovice:
 - a) Indicijarna metoda;
 - b) Direktna metoda;
 - c) Indirektna metoda;
 - d) Službena metoda;
 - e) Metoda parifikacije.

4. novembar 2019

5

Poreska terminologija 4

Poreske stope

- Poreske stope mogu biti:
 1. Proporcionalne;
 2. Progresivne;
 3. Regresivne.
- **Proporcionalne stope** su stope kod kojih se sa promjenom poreske osnovice ne mijenja visina poreske stope
- Primjena proporcionalnih stopa ima za posljedicu nepromijenjene relativne odnose u snagama poreskih obveznika

4. novembar 2019

6

Poreska terminologija 5

- **Progresivne poreske stope** su stope kod kojih se sa povećanjem poreske osnovice povećava i poreska stopa
- Porast poreskih stopa može biti ravnomjeran, ubrzan i usporen, pa se na osnovu toga razlikuju:
 1. Proporcionalno progresivne poreske stope;
 2. Progresivno progresivne poreske stope;
 3. Regresivno progresivne poreske stope.

4. novembar 2019

7

Poreska terminologija 6

- Oporezivanje progresivnim poreskim stopama može se obaviti na dva načina, i to u obliku:
 1. Direktne progresije
 - a) stalna
 - b) raščlanjena
 2. Indirektne progresije
- **Kod stalne progresije** je poreska osnovica podijeljena na klase a progresivna stopa se primjenjuje na cjelokupan prethodni dio poreske osnovice
- Nedostatak: Pri malom povećanju poreske osnovice se značajno povećava poresko opterećenje
- **Kod raščlanjene progresije** je poreska stopa podijeljena na klase a povećana se poreska stopa primjenjuje samo na povećanje osnovice u toj klasi, a ne na cjelokupni dio poreske osnovice

4. novembar 2019

8

Poreska terminologija 7

- Kod **indirektne progresije** se progresivne stope ne vide, tj. zbog određenih odbitaka od osnovice kod oporezivanja proporcionalnim stopama učinak je isti kao da je oporezivanje cjelokupnog iznosa izvršeno primjenom progresivnih stopa
- Učinak je isti kao da se radi o progresivnom oporezivanju iako se primjenjuju proporcionalne poreske stope
- **Regresivne poreske stope** su stope kod kojih se sa povećanjem poreske osnovice smanjuje poreska stopa
- Regresivni učinci oporezivanja su najčešći kod primjene posrednih poreza, a taj učinak je veći što je veća razlika u ekonomskoj snazi poreskih obveznika

Principi oporezivanja 1

- Svaki poreski sistem se mora oslanjati na određene poreske principe
- Poreski principi treba da omoguće ispunjavanje određenih ciljeva poreske politike koji se u datom trenutku postavljaju
- Poreski principi važe za poreski sistem u cjelini, a ne i za svaki pojedinačni poreski oblik u tom sistemu
- Među ekonomistima koji su se bavili problematikom poreskih principa, najznačajnije mjesto pripada Adamu Smitu i Adolfu Vagneru

Principi oporezivanja 2

- **Poreski principi po Adamu Smitu:**
 1. Stanovnici svake države su dužni učestvovati u podmirivanju njenih rashoda srazmjerno dohotku koji ostvaruju pod njenom zaštitom;
 2. Poreska obaveza mora biti tačno utvrđena;
 3. Svaki porez treba da se naplaćuje u najpogodnije vrijeme i na način da ubiranje poreza bude što ugodnije;
 4. Troškovi ubiranja poreza se moraju svesti na najmanji nivo.

Principi oporezivanja 3

- **Vagnerova klasifikacija poreskih principa:**
 - I Finansijsko-politički principi oporezivanja
 - 1) Izdašnost
 - 2) Elastičnost
 - II Ekonomsko politički principi oporezivanja
 - 3) Izbor poreskog izvora
 - 4) Izbor poreskog oblika
 - III Socijalno politički principi oporezivanja
 - 5) Univerzalnost poreske obaveze
 - 6) Ravnomjernost (pravednost) u oporezivanju
 - IV Administrativni principi
 - 7) Određenost poreske obaveze
 - 8) Ugodnost plaćanja poreza
 - 9) Jeftinoća ubiranja poreza

Poreska evazija 1

- Radnje i mjere koje preuzima poreski dužnik da smanji, ili u potpunosti izbjegne obavezu plaćanja poreza, nazivaju se **evazijom (izbjegavanjem) plaćanja poreza**
- Evazija poreza je posljedica nastojanja poreskog obveznika da smanji poreski teret
- Evazija se razlikuje od prevaljivanja poreza po tome što ovdje ne dolazi do plaćanja poreza
- Evazija poreza dovodi do preraspodjele poreskog tereta u društvu, u odnosu na istu koju je predvidio zakonodavac
- Evazija poreza može biti dvojaka, i to:
 1. Zakonita
 2. Nezakonita

4. novembar 2019

13

Poreska evazija 2

Zakonita poreska evazija

- Govorimo o zakonitoj poreskoj evaziji onda kada poreski dužnik preduzima mjere i radnje da svoju poresku obavezu, u cjelini ili djelimično umanja, a da pritom ne povrijedi zakon
- Zakonita poreska evazija se može sprovoditi na više načina:
 1. Mijenjanjem mjesta boravka, mjesta obavljanja određene djelatnosti ili vrste djelatnosti;
 2. Smanjenjem potrošnje ili odustajanjem od nabavke oporezovanih poreza;
 3. Vertikalnom koncentracijom u privredi;
 4. Korišćenjem "rupa u zakonu";
 5. Promjenama tehničkog karaktera.

4. novembar 2019

14

Poreska evazija 3

Nezakonita poreska evazija

- Kada poreski dužnik izbjegava plaćanje poreza povrijeđujući pozitivne zakonske propise, riječ je o nezakonitoj poreskoj evaziji
- Postoje dva oblika nezakonite evazije:
 1. Utaja ili defraudacija poreza
 - a) Potpuna
 - b) Djelimična
 2. Krijumčarenje (šverc, kontrabanda)
- **Utaja (defraudacija)** – kada poreski obveznik uopšte ne prijavi ili netačno prijavi elemente za razrezivanje poreza (izbjegavanje plaćanja direktnih poreza)
- **Krijumčarenje (šverc)** – kada se roba nezakonito prebacuje preko granice (izbjegavanje plaćanja indirektnih poreza)

4. novembar 2019

15

Prevaljivanje poreza 1

- O **prevaljivanju poreza** govorimo kada poreski obveznik prihvata poresku obavezu ali ne i namjeru da plati porez, već poreski teret snosi neka druga osoba
- Kod prevaljivanja poreza je osoba poreskog obveznika različita od osobe koja stvarno snosi poreski teret (konačnog platca poreza)
- Prevaljivanje se vrši kroz cijene, a pretpostavka je postojanje poreskog tereta i tržišnog mehanizma, odnosno da je poreska obaveza stvarno plaćena
- Poreska vlast kod prevaljivanja nije oštećena mada joj nije svejedno ko će snositi poreski teret, obzirom da bi time nefiskalni ciljevi oporezivanja mogli da izostanu

4. novembar 2019

16

Prevaljivanje poreza 2

- Porez se (pretežno) prevaljuje na onu stranu tržišta koja je manje elastična
- Porez se prevaljuje više na potrošače ako je tražnja relativno neelastičnija u odnosu na ponudu
- Porez se prevaljuje više na proizvođače ako je ponuda relativno neelastičnija u odnosu na tražnju

Prevaljivanje poreza 3

- U literaturi se javlja više teorija o prevaljivanju poreza, i to:
 1. Fiziokratska teorija;
 2. Apsolutna teorija;
 3. Teorija difuzije;
 4. Pesimistička teorija;
 5. Eklektička teorija;
 6. Socijalistička teorija.

Prevaljivanje poreza 4

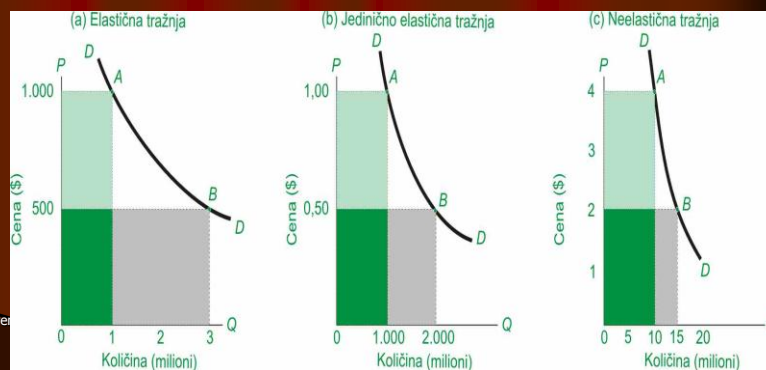
- Prevaljivanje se može posmatrati sa više različitih aspekata, tako da se razlikuje:
 1. Namjeravano i nenamjeravano prevaljivanje;
 2. Prevaljivanje unaprijed, unazad i bočno;
 3. Jednostruko i višestruko prevaljivanje.
- Faktori prevaljivanja poreza se mogu svrstati u tri osnovne grupe:
 1. Ekonomski;
 - a) elastičnost ponude i tražnje
 - b) monopoli
 - c) djelovanje konjunktura
 2. Subjektivni;
 3. Istorijski faktori prevaljivanja.

4. novembar 2019

19

Prevaljivanje poreza 5

- Cjenovna elastičnost tražnje pokazuje (mjeri) koliko tražena količina (tražnja) reaguje na promjenu cijene
- Neelastična tražnja (hleb, so, šećer...) → porez se lako prevaljuje na krajnjeg potrošača

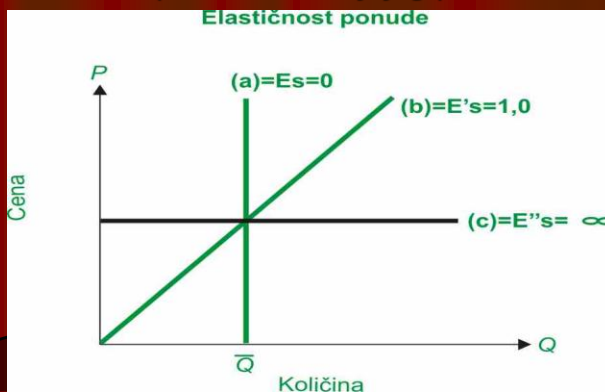

4. novem

20

Prevaljivanje poreza 6

- Cjenovna elastičnost ponude mjeri koliko ponuđena količina reaguje na promjenu cijene
- Neelastična ponuda (poljoprivredni proizvodi) → poreski teret se ne može prevaliti na krajnjeg potrošača

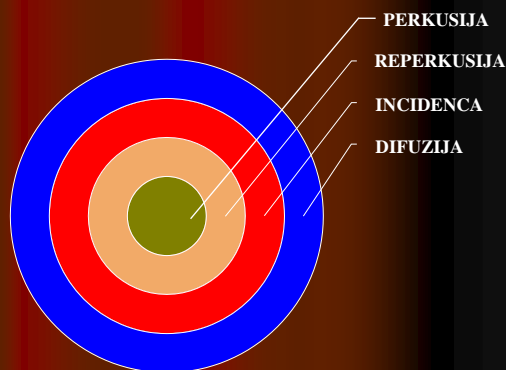

4. novembar 2019

21

Prevaljivanje poreza 7

- Faze prevaljivanja poreza su:
 1. Perkusija;
 2. Reperkusija;
 3. Incidenca;
 4. Difuzija.
- **Perkusija** – uvođenje obaveze plaćanja poreza i utvrđivanje poreskog obveznika
- **Reperkusija** – prevaljivanje poreza sa poreskog obveznika na drugu osobu
- **Incidenca** – javlja se konačan platac proizvoda
- **Difuzija** – prevaljeni porez se raspoređuje na cijelu ekonomiju

4. novembar 2019

22

Dvostruko oporezivanje 1

- **Višestruko oporezivanje** postoji kada jedan poreski obveznik na isti poreski izvor plaća više različitih poreza
- Višestruko oporezivanje postoji kao:
 1. Dvostruko oporezivanje;
 2. Nadoporezivanje;
 3. Kumuliranje poreza.

Dvostruko oporezivanje 2

Dvostruko oporezivanje

- **Dvostruko oporezivanje** je pojava u kojoj se isto lice (poreski obveznik) u vezi sa istim objektom oporezivanja oporezuje istim, ili sličnim porezima, za isti period od strane više poreskih vlasti koje su istog ranga
- Elementi dvostrukog oporezivanja su:
 1. Postojanje jednog poreskog obveznika;
 2. Postojanje jednog poreskog objekta;
 3. Postojanje istovrsnog poreza;
 4. Postojanje više poreskih vlasti istog ranga;
 5. Dvostruko istovremeno plaćanje poreza.

Dvostruko oporezivanje 3

- Dvostruko oporezivanje se može javiti u tri oblika:
 1. Interno dvostruko oporezivanje;
 2. Dvostruko oporezivanje u granicama federativne države;
 3. Međunarodno dvostruko oporezivanje.
- Da bi se ograničilo neželjeno djelovanje dvostrukog oporezivanja preduzimaju se mjere za sprječavanje istog, i to:
 1. Unilateralne mjere (unutar jedne zemlje)
 - Sistem računanja poreza plaćenog u inostranstvu;
 - Sistem sniženih poreskih stopa pri oporezivanju prihoda i dohotka oporezovanih u inostranstvu;
 - Sistem izuzimanja od poreza prihoda i dohotka ostvarenih u inostranstvu.
 2. Međunarodne mjere (bilateralne i multilateralne)

4. novembar 2019

25

Dvostruko oporezivanje 4

Nadoporezivanje

- **Nadoporezivanje** postoji ako se u istom periodu vremena isti poreski obveznik za isti poreski objekat oporezuje identičnim porezom od strane dvije poreske vlasti različitog ranga
- Elementi nadoporezivanja su:
 1. Postojanje jednog poreskog obveznika;
 2. Postojanje istog poreskog objekta;
 3. Postojanje više istovrsnih poreza;
 4. Isti period vremena;
 5. Postojanje više poreskih vlasti različitog ranga.

4. novembar 2019

26

Dvostruko oporezivanje 5

Kumuliranje poreza

- **Kumuliranje poreza** je pojava kada isti poreski obveznik na isti poreski izvor plaća više raznovrsnih poreza
- **Elementi kumuliranja poreza su:**
 1. Postojanje jednog poreskog obveznika;
 2. Postojanje istog poreskog objekta;
 3. Isti period vremena;
 4. Postojanje više raznovrsnih poreza.

4. novembar 2019

27

Poreski sistem 1

- **Poreski sistem** je skup svih poreskih propisa i normi jedne zemlje, povezanih u jednu cjelinu, u cilju ostvarenja ciljeva poreske politike
- Poreski sistem u užem smislu - ukupni poreski oblici jedne zemlje
- Poreski sistem u širem smislu - sistem javnih prihoda
- Na poreski sistem utiču brojni faktori:
 - ✓ Istorijski razvoj;
 - ✓ Privredna struktura;
 - ✓ Veličina zemlje;
 - ✓ Broj stanovnika;
 - ✓ Dohodak per capita;
 - ✓ Političko uređenje i sl.
- Ne postoje dva identična poreska sistema u svijetu

4. novembar 2019

28

Poreski sistem 2

- Poreske sisteme, prema obliku u kojem se mogu pojaviti, dijelimo na:
 - ✓ Poreski monizam
 - ✓ Poreski pluralizam
- **Poreski monizam** je takav poreski sistem koji predviđa samo jedan, i to jedinstveni porez
- Ideja poreskog monizma stara je nekoliko vjekova a najjače je vezana za fiziokratsko učenje o zemlji kao jedinom izvoru bogatstva
- Kroz istoriju su se mijenjali prijedlozi za taj jedinstveni porez, počev od poreza na zemljišnu rentu, pa sve do poreza na kapital, poreza na dohodak, poreza na energiju i sl.

4. novembar 2019

29

Poreski sistem 3

- Osnovne prednosti poreskog monizma su:
 1. Poresko-tehnička jednostavnost;
 2. Niži administrativni troškovi;
 3. Niži troškovi plaćanja;
 4. Olakšana poreska kontrola.
- Osnovne slabosti poreskog monizma su mnogo izraženije i svode se na:
 1. Nužnost postojanja vrlo visokih poreskih stopa;
 2. Nužnost postojanja velike poreske presije;
 3. Velika evazija poreza;
 4. Nedovoljna sredstva;
 5. Negativni psihološki efekti i sl.

4. novembar 2019

30

Poreski sistem 4

- Poreski pluralizam je sistem koji je sastavljen od više poreskih oblika
- Poreski pluralizam je danas dominantan oblik poreskog sistema
- Pluralni poreski sistem mora predstavljati kombinaciju različitih poreza i drugih javnih prihoda pogodnih za ostvarenje kako fiskalnih, tako i brojnih nefiskalnih ciljeva (ekonomskih, socijalnih, političkih...)
- U savremenim poreskim sistemima se srijeće veći broj poreskih oblika, a najčešće se radi o sljedećim porezima:
 - ✓ Porezi koji pogađaju prihod, dohodak ili imovinu;
 - ✓ Porezi koji pogađaju porast vrijednosti imovine i njen prenos;
 - ✓ Porezi koji pogađaju trošenje dohotka, prihoda i imovine.

HVALA NA PAŽNJI!!!

damirsehovic@yahoo.com